

Hatástanulmány

a számítógéppel megvalósított találmányok EU tervezett oltalmának bevezetésével kapcsolatban

Bevezetés

A találmányok, melyek a műszaki területen megvalósítható abszolút új és nem nyilvánvaló megoldások, életünk szükséges elemei. A közelmúltban elhunyt Bogsch Árpád jelmondata, amely a Szellemi Tulajdon Világszervezete székházának kupoláját díszíti, illik a legjobban e tárgyhoz:

„AZ EMBERI SZELLEM A FORRÁSA MINDEN MŰVÉSZI ALKOTÁSNAK ÉS MINDEN TALÁLMAÉNYNAK. AZ ÉLETET EMBERHEZ MÉLTÓVÁ AZOK TESZIK. A MŰVÉSZETI ALKOTÁSOK ÉS TALÁLMAÉNYOK GONDOS VÉDELME AZ ÁLLAM FELADATA”

A gondos védelem a szellemi tulajdonvédelmi törvényeknek köszönhető. A találmányok kezdetben, az első szabadalmi törvény megszületésekor 1474 táján csupán gépezetek voltak. Majd a technika fejlődése újabb és újabb területeket vont be a találmányok körébe (eljárások, növények, gyógyszerek, állatok stb.). A művészi alkotások köre is folyton bővül. Gondoljunk csak például a fotográfiára, filmre, vagy éppen a számítógépprogramra. A technika fejlődése a tudomány és a találmányok, azaz a tudás és a lelemény kölcsönhatásának folyamata. Egy területen a felgyülemlett tudás találmányokat szül és viszont, egyes találmányok tudományterületeket generálnak. Ennek egyik példája a komputer technika, amely többek között Neumann János tudományos eredményeire alapozottan kezdett fejlődni. E folyamat eredményeként egy sor elmés találmány született, mint például maga a számítógép és eredeti szerzői műveket alkottak, mint például a számítógép-programokat.

A létrejött alkotások is kölcsönhatásban vannak egymással, mert a találmányok művészi ágakat indítanak el, mint például a fotográfia a filmművészetet. Ennek fordítottja az, amikor a szerzői művek találmányterületeket nyitnak meg a technika előtt. Erre éppen a legtipikusabb példa az, amikor a számítógép-programok szerves részei lesznek műszaki alkotásoknak, és máris elérkeztünk a számítógéppel megvalósított találmányok oltalmazási kérdéséhez.

Beláthatjuk, hogy a számítógéppel megvalósított találmány a műszaki alkotásoknak napjainkra kialakult új formája, és mint szellemi tulajdon fajtának a jogi oltalmazása szükségszerűség. Ezen új találmányféleségnek két alapvető eleme van, egy „klasszikus találmányi” és egy szerzői jogi, tudni illik a szoftver. A kérdés most már csupán annyi, melyik elem domináljon az oltalmazásnál. Az egyszerűbb és egyértelműbb jogi kezelhetőség szempontja arra vezette a gyakorlatot, amelyre a példát az Egyesült Államok törvényhozása szolgáltatja, hogy az ilyen találmányok szabadalmaztathatók legyenek, éppen úgy, mint a többi találmányok. Ezért a számítógéppel megvalósított találmányok a szoftver részükkel együtt szabadalmi oltalom tárgyai lesznek előbb utóbb mindenütt a világon. Ez objektív szükségszerűség.

A megvizsgálandó jogszabály tervezet lényeges elemei:

E hatástanulmány elkészítésénél azt vizsgáltuk, hogy milyen várható hatásai lesznek Magyarországon a számítógéppel megvalósított találmányok szabadalmi oltalmáról az Európai Parlament és a Tanács által 2004-ben elkészített irányelv (Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer implemented inventions) szerint bevezetendő szabadalmi törvény módosításnak.

E dokumentum meghatározó eleme a következő:

„Ahhoz, hogy egy számítógéppel megvalósított találmány szabadalmazható legyen, iparilag alkalmazhatónak, újnak kell lennie, és feltalálói tevékenységen kell alapulnia. Ahhoz, hogy feltalálói tevékenységen alapuljon, a számítógéppel megvalósított találmánynak műszaki hozzájárulást kell tartalmaznia”.

A direktíva alapján olyan szoftver, amely szerves része egy műszaki alkotásnak, a jövőben jogvédelem része lehet egy szabadalomnak. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ezután minden szoftver szabadalommal védhető lesz, mert a dokumentum azt is kimondja, hogy:

„Egy számítógépi programra vonatkozó igénypont, akár önmagában, akár egy hordozón, nem engedélyezhető, kivéve, ha a program, ha betöltik és végrehajtják egy számítógépben, programozható számítógépes hálózatban vagy más programozható berendezésben, megvalósít egy olyan terméket vagy eljárást, amely ugyanabban a szabadalmi bejelentésben van megfogalmazva”.

A félreértések elkerülése végett a direktíva leszögezi, hogy:

„A találmányokra engedélyezett szabadalmakkal keletkezett jogok e direktíva hatására nem befolyásolják a 91/250/EEC számú direktíva 5. és 6. cikkelye szerinti törvényeket a számítógépes programok szerzői jogi védelméről, különös tekintettel annak a programok forráskódra való visszafordítására és a programok interoperabilitására vonatkozó javaslataira”.

A megvizsgálandó jogszabály tervezet kihatásai:

1. A jogi korlátozás, iparjogvédelem

E dokumentum alapján elkészítendő szabadalmi törvény módosítások az érintett európai országokban történő elfogadásuk esetén azokban lehetőséget fognak biztosítani olyan műszaki alkotások szabadalmi oltalmára, amelyekben teljesülnek a fent idézett mondat feltételei. Az ilyen számítógéppel megvalósított találmány szabadalmi oltalma a tulajdonosa számára kizárólagos jogot biztosít annak **hasznosításra**. Hangsúlyozni kell, hogy bármelyik szabadalomvédett találmányt bárki engedély nélkül használhat. A technika annak információ tartalmával mindenkié!

E dokumentum alapján elkészítendő szabadalmi törvény módosítások elfogadása nem érinti a szoftverek, mint olyanok kialakult jogvédelmét. Azok szerzői joggal történő oltalmazása változatlan marad, tiltva az engedély nélküli többszörözést és jogdíj lerovása nélküli üzleti célú használatot. Ebből következik, hogy a szoftverekkel kapcsolatos vállalkozásokat a számítógépes találmányok jogvédelmének bárminő változása nem érinti.

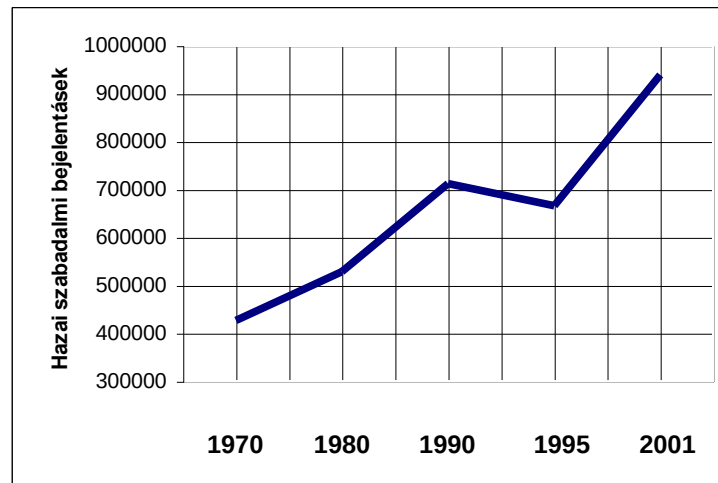
Az iparjogvédelem vonatkozásában a majdani új jogszabály hatása megegyezik az általánosan elfogadott szabadalmi törvények, (beleértve a használati és ipari minták, félvezetői topográfiák oltalmára vonatkozó törvényeket is) innovációs cselekedeteket és befektetéseket védő hatásaival.

Megjegyezzük, hogy a jogvédelem költségeit a jogosultnak viselni kell.

2. Hatása az innovációra a világban és az Európai Unióban

Manapság egy gazdasági kérdésnél a mérlegelés a globalizáció kiteljesedése miatt globális kell, hogy legyen, valamint mióta hazánk az Unió tagja a magyar helyzetelemzés nem nélkülözheti az EU viszonyok vizsgálatát.

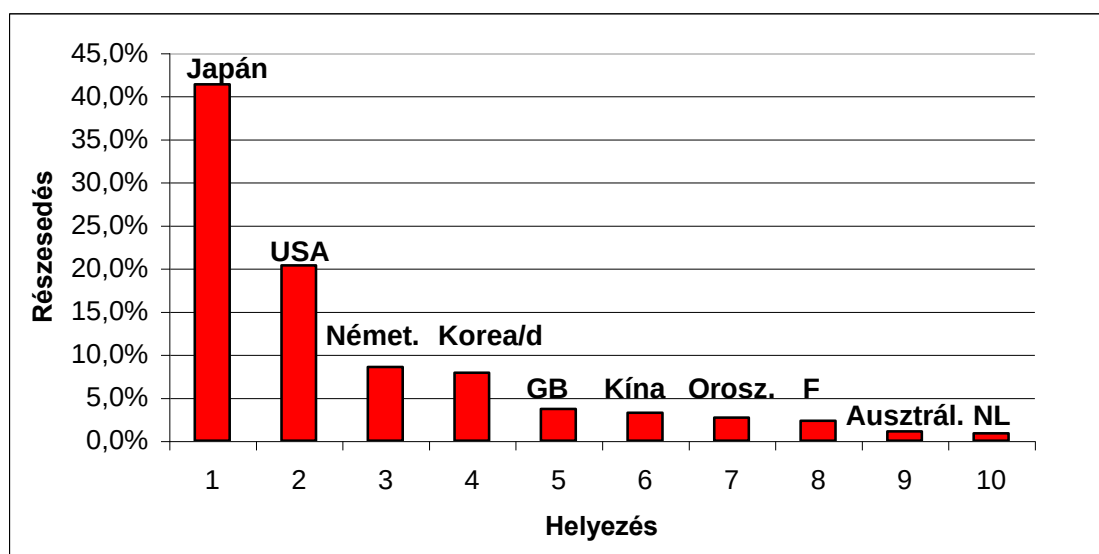
Az innováció gyorsuló folyamat a világban. Jól mutatja ezt az úttörő szabadalmi bejelentések számának növekedése. Az évente kidolgozott műszaki alkotások száma a harminc évvel ezelőtti évi 400 ezerről napjainkban közel évi egymillióra emelkedett (az 1990-95 közötti visszaesés oka a kelet-európai rendszerek megváltozása).



1. ábra – Találmányok száma évente a világban

Korunkban az innováció elsődleges célja a profitszerzés. Az egyre növekvő szükségletek maradéktalan kielégítése ennek a következménye lett. A gazdasági világverseny legfontosabb fegyvere napjainkra az innováció.

A XIX. században Európa volt az innováció terén a vezető hatalom, de az USA, Japán és Dél-Korea a XX század végére megelőzte azt.

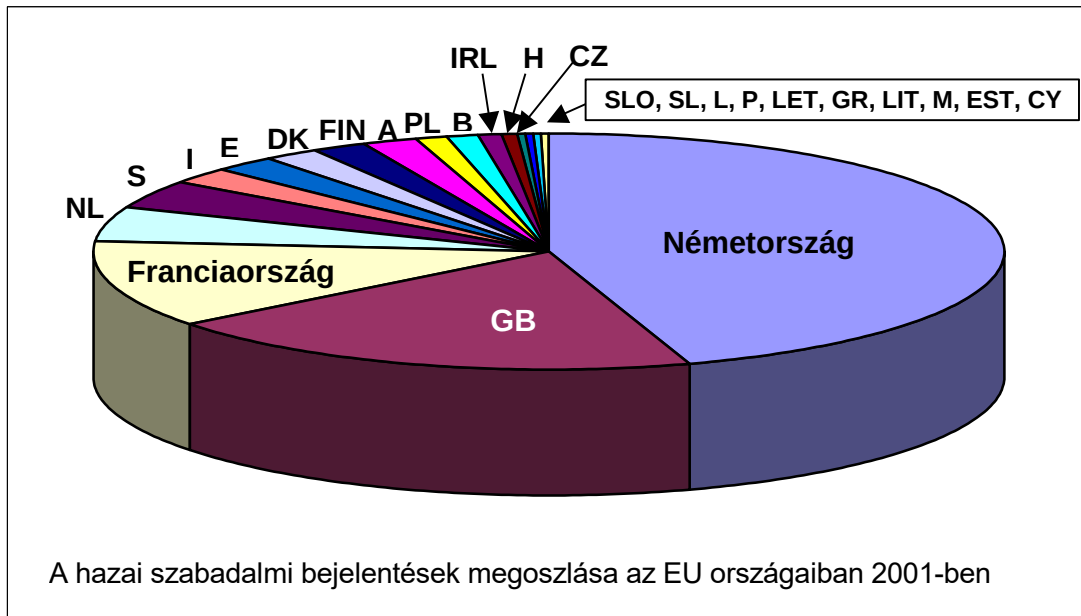


2. ábra – Top 10 ország az innovációs eredményekben való részesedés alapján

Az Egyesült Államokban 2001-ben kevéssel több mint 200 ezer találmányt alkottak, míg az Európai Unióban 178 ezret.

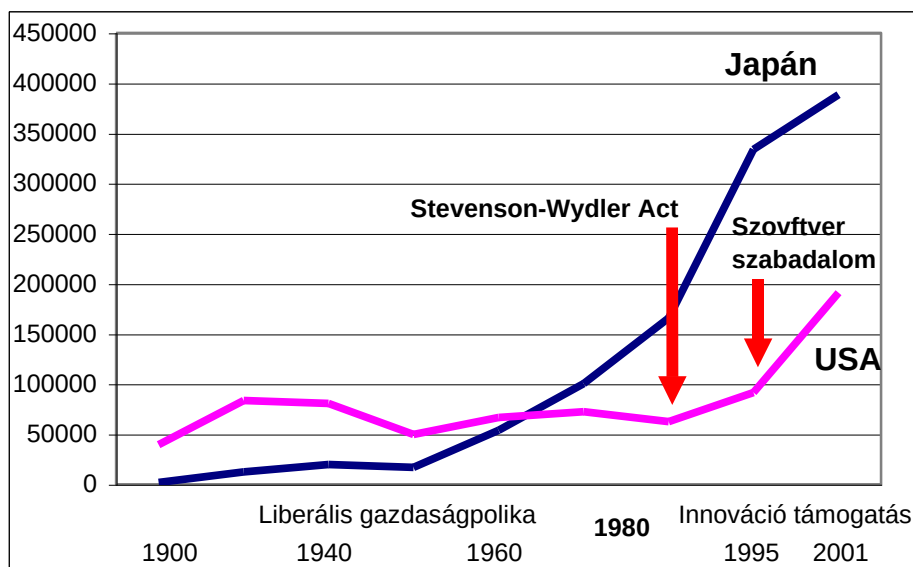
Az EU 1985-ben fogadta el "Az Európai Technológiai Közösség felé" című memorandumát, amelyben megállapították, hogy növelni kell az innovációs potenciált, ha egyáltalán versenyben akar maradni az EU Amerikával.

Azóta számtalan terv és szervezet született az EU innovációs versenyképességének fokozására, hatalmas összegeket elkölthetve. Ennek ellenére az EU Bizottság az „Innováció a tudásvezérelt gazdaságban” című dokumentuma megállapította, hogy az Unió innovációs potenciálja 2000-ig lényegesen nem javult. Az újonnan csatlakozott államok ezen a téren javulást nem hoztak, a tagországok innovációs súlya most még kicsi. (lásd 3. ábrát).



3. ábra – Az EU „innovációs torta”

Ha az EU növelni akarja az innovációs potenciálját, akkor ahhoz hasonló eszközökre van szükség, mint amelyek a közelmúltban élénkítették USA innovációt. Jól érzékelteti ezt az USA szabadalmak száma Japánhoz viszonyítva.



4. ábra – USA – Japán innovációs párosverseny 1900 és 2001 között

Ezek az eszközök következők voltak: egy jó innovációs törvény (Stevenson Wydler Act), a kis és közepes vállalkozások alkotó tevékenységének folyamatos támogatása, és az elmúlt század utolsó éveiben a számítógéppel megvalósítható találmányok szabadalmazhatóságának lehetővé tétele. Ez utóbbinak köszönhetően az USA innovációs potenciálja nagyobb ütemben növekedett, mint a legnagyobb versenytársáé (lásd a 4. ábrán az USA görbét).

A számítógéppel megvalósítható találmányok szabadalmazásának bevezetése hatalmas üzleti lehetőségeket adott az USA gazdasági szereplőinek. Az elmúlt öt évben becslések szerint közel negyvenezer számítógépes találmányra adtak be szabadalmi bejelentést Amerikában. Ez a szám jóval meghaladja az elmúlt negyedszázadban feltalált összes magyar találmány számát.

Megkíséreltük pontosabban meghatározni azon szabadalmak számát, amelyek számítógépes találmányra vonatkoznak. Az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO) adatbázisát használtuk a kérdés megválaszolására. Ebben több mint harmincmillió dokumentum szerepel, a világ szabadalmi kincstára ez. Vizsgálataink azt mutatták, hogy „computer program” fogalom 17 966 dokumentumban szerepel, míg a „software” szó 12 924 leírásban fordul elő. Kettős előfordulás 210 szabadalmi szövegben volt. E számokból következik, hogy 30 680 szabadalom vonatkozhat számítógépes találmányra napjainkban. Ezek 70%-át az Egyesült Államokban alkották, jogosultjai amerikaiak. A fennmaradó rész több mint kétharmada távol-keleti, európai eredetű az összes ilyen szabadalom közel öt százaléka.

A számítógépes találmányok számának növekedésében a legnagyobb ütemet a távol-keleti országokban érik el. Például idén október végén a Nürnbergi IENA nemzetközi találmányi kiállításra Malajziából bemutatott 25 találmány közül a többség ilyen alkotás volt. Közöttük az „Íz érzékelő”, az „Aszfalt út minőség vizsgáló” vagy a „Kagylótenyésztő eljárás” találmányok lényeges elemei rendre speciális szoftverek voltak.

Biztosra vehető, hogy az elkövetkező években a technikai haladás meghatározó elemei lesznek a számítógépes találmányok.

4. A Magyarországi helyzet, várható hatások

A technikai haladást semmi sem képes elzárni, ezért aztán a magyar feltalálók egy évtizede, a számítástechnika elterjedésével arányban, nálunk is alkottak számítógéppel megvalósított találmányokat. Azok közül számosat, főleg az amerikai törvénymódosítás hatására be is jelentettek oltalmazásra a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz, majd az USA és egyéb országok hatóságaihoz. A magyar Hivatal előtt tehát ilyen szabadalmaztatási eljárások már egy idő óta folynak.

Megvizsgáltuk a magyar szabadalmi adatbázisban, hány ilyen magyar bejelentés lehet, és mikor indult meg a szoftverszabadalmak feltalálása.

Külföldről 1996-ban jelentettek be először hozzánk ilyen szabadalmakat (73 darab), míg a hazai feltalálók ezen a téren 1997-ben kezdték az aktivitást, 6 bejelentést tettek.

A mai napig az MSZH külföldről összesen 225, míg a hazaiaktól 61 számítógépes találmány bejelentését kezeli. A magyar feltalálói aktivitást 1998-tól évente átlagban 10 ilyen műszaki alkotás jelez csupán. Ezek közül egy néhány nemzetközi téren is sikeres volt, és meg is valósult.

Kiragadunk itt néhányat, amelyek szerepeltek a GÉNIUSZ kiállításokon, Budapesten. Ezek innovációja sikeresen befejeződött, hasznot hoznak, vagy a megvalósításuk végső stádiumban vannak:

- „Vitalitásmérő számítógépes kiértékelővel” (Egely György dr.);
- „Számítógépes beléptető rendszer (Kocsis András. – Talmaier Ferencné);
- „Azonosító kártya – Plus Tag System (Mihály Tíbor – Tóth László);
- „Ujjlenyomat felismerő” (Podmaniczky András)
- „Optimum – szervezési, vezetési szoftver” (Honti László dr.);
- „Vasúti adatbázis kezelő rendszer” (Kardos Tibor és társai),
- „Digitális kottakezelő rendszer” (Vedres Dániel és társai);
- „Egészségügyi informatikai rendszer” (Zsonda László dr.);
- „Öko-lakópark” (Szunai Miklós és társai);
- „Veszélyes anyagok szállítását felügyelő rendszer” (Damjanovich Imre dr. és társai);
- „Sztereo képek megjelenítése” (Bártfai Bálint – Erő Zsolt);
- „Egérkezelésen alapuló személyazonosítás” (Hanczár Gergely);
- „Érme készítés fénykép alapján” (Herceg Péter);
- „Képzőművészeti alkotás számítógéppel” (Krizsán Zoltán);
- „Leshelyzetjelző” (Maruzsi László);
- „Szavazókártya és eljárás” (bikafalvi Máthé László);
- „Tárgyak egyedi azonosítása” (Pikler Lajos);

Elmondhatjuk, hogy a számítógépes találmányok terén a hazai alkotógárda tevékenysége 1998-ban indult. Az aktivitás még mérsékelt, mert a számítógépes találmányok száma egy adott évben alig haladja meg az összes bejelentés 1%-át. Növekedő tendenciát nem mutat e tevékenység, 10 és 16 között van évente a feltalált ilyen megoldások száma. Ennek ellenére ezek innovációja viszont sokkal sikeresebb, mint az átlag, mintegy 30% közülük megvalósult.

A magyarországi alkotó tevékenység évszázados mélyponton van. Ebben a helyzetben minden eszközt meg kell ragadni, annak növelésére. Ilyen vonatkozásban a technika új ágában kifejtendő aktivitás nem jelentheti a „mások után loholást”, ezért különösen fontos lenne a hazai alkotó gárdát aktivizálni a számítógéppel megvalósítható technikák területén, mert így könnyebben tudnánk ismét az élre törni. A szabadalmi jog adta biztonság azonban az egyik legnagyobb inspiráló faktor lenne, mint ahogyan az USA példája is mutatja.

Összefoglalás

A számítógéppel megvalósított találmányok EU tervezett oltalmának bevezetésével kapcsolatban megállapítható, hogy a technikai haladás szükségszerűsége veti fel azt. A számítógéppel megvalósított találmányok szabadalmi oltalma az Európai Unióban és Magyarországon a versenyképesség szempontjából szükségszerű. Semmilyen káros hatása nem lehet annak más, rokon gazdasági területen, mint például a számítógép programok elkészítésével és forgalmazásával kapcsolatos vállalkozásoknál.

Budapest, 2004. november 13.